

УДК 37.01:374

Загородня А. А.

д. пед. н., професор,
головний науковий співробітник
відділу історії та філософії освіти,
Інститут педагогіки НАПН України

КУЛЬТУРА ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ (1991–2009 РР.)

Культура історичної пам'яті визначає, яким чином суспільство усвідомлює та передає досвід минулого наступним поколінням. У період 1991–2009 років в Україні формування культури історичної пам'яті відбувалося на тлі трансформацій політичного, соціального та освітнього середовища. Відновлення незалежності держави сприяло переосмисленню історичних подій та героїв національної історії, що, у свою чергу, стало важливим елементом патріотичного виховання школярів і студентів [3, с. 12; 2].

В освітніх закладах культура історичної пам'яті реалізовувалася через інтеграцію історичних знань у навчальні програми, проведення тематичних заходів, створення музеїв при школах і ЗВО, участь у краєзнавчих експедиціях та конкурсах науково-дослідницьких робіт. Такі практики дозволяли учням і студентам усвідомлювати історичні процеси, аналізувати роль окремих особистостей та суспільних явищ у формуванні національної свідомості [2, с. 16].

Особлива увага приділялася локальній історії, що дозволяла розвивати відчуття приналежності до конкретного регіону та країни загалом. Наприклад, у Львівському та Чернівецькому регіонах активно проводилися дослідження історії міст і сіл, меморіальні заходи до роковин подій національно-визвольних рухів ХХ століття, що включали участь учнівських та студентських наукових гуртків [4, с. 68, с. 72]. У центральних та східних регіонах України формування культури історичної пам'яті відбувалося шляхом переосмислення радянської історіографії та включення нових навчальних матеріалів про українську державність і визвольні процеси [5, с. 5]. Практика вивчення історії малої Батьківщини сприяла осмисленню регіональних особливостей історичної пам'яті. У студентських роботах часто порушувалися питання локальної історії, збереження пам'яток, історії родин. У ЗВО східних і південних регіонів (зокрема Донецький національний університет, Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова) відзначалася поступова переорієнтація з радянської національно-орієнтовану історичну парадигму, що виявлялося у змінах у підборі літератури, тематики курсів і студентських досліджень [4, с. 16].

Формування історичної пам'яті також відбувалося завдяки співпраці ЗВО з музеями, архівами, громадськими організаціями. Студенти залучалися до пошукових експедицій, створення музейних експозицій, підготовки заходів до пам'ятних дат. Меморіальні практики – відзначення роковин Голодомору, вшанування героїв Крут, Дня Соборності – стали частиною виховного календаря ЗВО [1, с. 89].

Інструментами розвитку культури історичної пам'яті виступали підручники з історії, навчальні посібники з етнопедагогіки, студентські наукові роботи, конференції та публікації в шкільних і університетських виданнях. Така багаторівнева система дозволяла поєднати формальну освіту та позааудиторну діяльність, створюючи цілісне середовище патріотичного виховання [2, с. 210].

Таким чином, культура історичної пам'яті у 1991–2009 роках слугувала ключовим компонентом національно-патріотичного виховання, забезпечуючи формування усвідомленої національної ідентичності та активної громадянської позиції учнів та студентів.

Список літератури

1. Загородня А.А. Історична пам'ять як основа національно-патріотичного виховання в ЗВО України в період із 1991–2004 рр. Історія та філософія освіти в незалежній Україні: освітні й освітньо-філософські аспекти формування історичної пам'яті [Електронний ресурс] : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. 20 червня 2025 р., м. Київ / Ін-т педагогіки НАПН України ; [редкол.: Топузов О. М., Дічек Н. П., Ладоня К. Ю. ; за наук. ред. Дічек Н. П.]. – Електрон. тест. дані. – Київ : Ін-т педагогіки НАПН України, 2025. С. 88-90.
<https://undip.org.ua/library/istoriia-ta-filosofii-osvity-v-nezalezhniy-ukraini-osvitni-y-osvit-no-filosofski-aspekty-formuvannia-istorychnoi-pam-iati/>
https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2025/08/Tezy_2025.pdf
<https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/746427/>

2. Звіти про освітню та наукову діяльність шкіл і ЗВО України, 1995–2009 рр. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2021/19.08/Inform.zbirnyk-Osv.v.nezalezhniy.Ukrayini/Inform.zbirnyk-Osv.v.nezalezhniy.Ukrayini.17.08-1.pdf>

3. Концепція національного виховання учнівської та студентської молоді. К.: МОН України, 2004. 14 с.

4. Лозова В. І. Теоретико-методичні основи національного виховання студентів. Харків: ХНПУ, 2003. 212 с.

5. Ярошенко О. Г. Історична пам'ять та національно-патріотичне виховання. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. 68 с.